

navázání na konkrétnější kulturní, politické a ekonomické reality. V tomto ohledu by bylo třeba podrobných materiálových studií, které by si všímaly detailních posunů a změn v řádo- vých pramenech všeho druhu. Pravidelného čte- náře publikací řady *Vita regularis* jistě překvapí zbytečně dlouhý úvod, který je navíc podán ve dvou jazycích. Nezbaví se tak dojmu, že se zde editorky pokoušely „nafouknout“ svazek, který ani s rejstříky nepřesáhl hranici dvě stě stran.

JAN KREMER

Christine KLEINJUNG, *Frauenklöster als Kommunikationszentren und soziale Räume. Das Beispiel Worms vom 13. bis zum Beginn des 15. Jahrhunderts*, Didymos Verlag, Korb 2008

368 s., ISBN 978-3-939020-21-9

Původně disertační práce Christine Kleinjung se v zásadě dělí na dvě rovnocenné části. V prvních kapitolách autorka představuje osudy tří ženských klášterů na předměstí Wormsu, včetně formování jejich majetkového zázemí, vazeb k řádovým centřům i k samotné měst- ské komunitě. V druhé pak sleduje zapojení konventů do vícevrstevnatých komunikačních sítí. V pomyslném hledáčku zájmu německé historicky se ocitly dvě komunity cisterciáček a klášter méně rozšířeného řádu magdalenitek, přičemž starší z klášterů následnic svatého Bernarda zachycují prameny pod názvem *monasterium sancte mariae* už v 11. století. Tehdy ovšem za klášterními zdmi pobývala komunita benediktýnek, vystřídaná novou řeholí během biskupem iniciované reformy v první polovině 13. věku. Ustavení mladšího konventu zvaného *ortum beate virginis* je pak kladeno k roku 1226. Třetím konventem, jemuž autorka věnovala po- zornost, se stala komunita magdalenitek zfor- movaná ve druhé čtvrtině 13. století. Původní komunita napravených žen, vedených sborem duchovních, si dokázala velmi rychle získat pozornost příslušníků wormského patriciátu a záhy se stala vyhledávaným místem prokazo- vání jejich rodové prestiže.

Vzhledem k obecně tristnímu stavu pra- menů vztahujících se k osudům ženských kon- ventů si zaslouží pozornost přístup, s jakým se Christine Kleinjung pokusila toto omezení pře-

konat. V prvním díle své monografie autorka nastínila fundátorské okruhy sledovaných klášterů a jejich roli při etablování sester v příměstském prostoru. V jejím pojetí se přitom nejedná o sa- moučelnou hru s výši a četností platů. Vnímání kláštera jako součásti (či naopak cizorodého prvku) mikrosvěta středověkého Wormsu se zvláště markantně projevilo u obou komunit cisterciáček. Zatímco první ze jmenovaných byla vnímána jako jedna z institucí spojených s mě- stem, druhá (společající na postupně ochabující okruh šlechtických donátorů) se na přelomu 14. a 15. století dostávala do stále výraznějších ekonomických i personálních potíží. Osiřelých budov se nakonec v roce 1443 ujali augustiniáni kanovníci, kteří ve své kronice zpětně obvinili zdejší sestry šlechtického původu z uvolnění řeholní kázně.

Zdůraznění jedinečnosti vývoje každého ženského kláštera podtrhla německá historička i v druhém oddíle své práce, ve které se pokusila o rekonstrukci odlišných vrstev komunikačních vazeb sledovaných komunit. Východiskem pří- tom přirozeně zůstávala konstatovaná skuteč- nost, že se světem za klášterní zdí vstupovaly sestry do kontaktu především jako společenství reprezentované abatyší, případně v hospodář- ských otázkách proboštem. Právě abatyše vchá- zela do písemného nebo i osobního kontaktu se zástupci řádové hierarchie a toto komuni- kační pole v základních obrysech vymezovaly generální kapitulou upravované stanovy. Opět stojí za zdůraznění, že pouze vymezovaly, neboť představitelky druhého kláštera cisterciáček vykazovaly v interní řádové komunikaci výrazně nižší aktivitu.

Základním problémem při pokusu o sle- dování „kláštera jako komunikačního centra“, který Christine Kleinjung dokonce zařadila mezi tradiční prostory veřejné komunikace středově- kého urbánního světa (kostel, radnice, náměstí, hospoda), zůstává otázka, zda lze hovořit o ko- munikačních vazbách i v případě jednotlivých řeholnic. Právě tímto směrem autorka zaměřila svoji další pozornost, přičemž určitým nosným můstkem jejich úvah se stala představa řeholnic jako mezičlátku při kontaktu rodinných sítí s transcendentnem. Už výběr kláštera tak měl být aktem, za kterým vždy stála určitá sociální síť. Sestry také vstupovaly do kláštera vybaveny platy, které zpravidla zůstávaly instituci, byť se v některých případech objevují i doživotní donace. Platy či jiné zajištění zároveň představo-

valy pouto mezi světem za klášterní zdí a městským prostředím, které nelze vnímat pouze v ekonomické, ale také v sociální a symbolické rovině. Jejich existence vtahovala komunitu do pozornosti městské society, podobně jako správa předměstského farního kostela, který byl v péči mužské části komunity magdalenitek. Vymezení ženského kláštera jako komunikačního centra, tak jak si jej vymezila autorka, tak nabízí nové interpretační roviny a nesporně představuje pokus o překonání limitu sporých pramenů, jenž si zaslouží pozornost.

MARTIN ČAPSKÝ

Leah DeVUN, *Prophecy, Alchemy, and the End of Time. John of Rupescissa in the Late Middle Ages*, Columbia University Press, New York 2009
272 s., ISBN 978-0-231-14538-1

V polovině 14. století vyslal okolnímu světu francouzský františkánský mnich a alchymista varovné poselství o nastávajících apokalyptických hrůzách, zničení starých pořádků, obecné drastické očistě, otevřené vládě Antikrista a následném přechodu do nového věku pozemských dějin. Vliv jeho textů byl patrný i v českém prostředí, výrazné stopy Rupescissových myšlenek nalezneme u Milíče z Kroměříže, jeho proroctví posléze posloužila i pro výklad událostí husitské doby.

Rupescissův věhlas proroka se po Evropě rozšířil zejména poté, co se mnohé z jeho temných předzvěstí naplnily. Jeho proroctví byla v řadě bodů zcela konkrétní a stála v přímé souvztažnosti s tehdejšími aktuálními děními a s politickou realitou. Platil tak za proroka schizmatu v západní církvi nebo vleklého anglicko-francouzského konfliktu. Se svými prorockými vizemi stál Rupescissa v přímé linii navazující na učení Jáchyma z Fiore, do svých textů absorboval také mnohé z apokalyptického myšlenkového systému Jana Petra Olivioho a Arnalda z Villanovy. Dosavadní profetickou linii myšlení, již tak nonkonformní vůči oficiálnímu učení církve, Rupescissa doplnil o řadu výrazných specifíků, která byla pro další vývoj žánru profilující.

Osobnost a texty Jana Rupescissy vzbudily mezi evropskými i americkými badateli v posledních letech vlnu zájmu, jejímž výsledkem

jsou zejména velmi záslužné edice dvou rozsáhlých děl, *Liber secretorum eventuum* a *Liber ostensor*. Pozornost historiků byla však doposud věnována výhradně Rupescissovým vizím a proroctvím, jeho dílo alchymistické zůstávalo z pochopitelných důvodů mezi historiky prozatím stranou. Monografie mladé americké historičky Leah DeVun je v tomto ohledu průlomovým počinem. Jejím od prvních řádků knihy proklamovaným cílem je právě postižení provázanosti Rupescissova myšlení apokalyptického a alchymistického. Svou studii vystavěla na analýze dvou hlavních alchymistických děl řečeného autora, *Liber lucis* (cca 1350) a *Liber de consideratione quinte essentie omnium rerum* (1351–1352), přičemž opisy druhého z jmenovaných děl nalezneme již koncem 14. století i v českém prostředí. V obou těchto spisech Rupescissa propojil křesťanské dějiny spásy s astrologickými a alchymistickými myšlenkovými strukturami. Mezi těmito oblastmi lidského vědění, víry a očekávání našel hluboké souvislosti: prostřednictvím astrologie je možné pochopit smysl apokalyptických proroctví, alchymie pak pomůže k dosažení vyšší dokonalosti, k překonání obecného úpadku, a tím k dosažení milenaristického věku na zemi.

Úvodní kapitoly věnovala autorka zasvěcení čtenáře do Rupescissova apokalyptického myšlení. Kompilační charakter a omezený prostor vedou nutně ke zkratkovitosti, ovšem základní ideové rysy a inovace, jakými Rupescissa přispěl ke středověké profetické tradici, jsou zde přes některé zavádějící formulace v zásadě postiženy. Jádro práce spočívá v pasážích věnovaných alchymistickým pracím a jejich vztahu s apokalyptickými proroctvími a výklady. Při veškerém zdůraznění Rupescissovy originality postihuje DeVun na úvod jak návaznost na tradici antickou, zejména na znovuoobjevenou přírodní filozofii Aristotelovu a na Galénovy medicínské spisy, tak na autory středověké, u nichž se projevil obdobné tendence k propojení teologie a přírodních věd do jednoho amalgamového celku. Analýza děl středověkých autorů, zejména Arnalda z Villanovy a Rogera Bacona, je pro pochopení Rupescissových východisek zásadní a zasloužila by si v rámci monografie více prostoru a hlubší komparaci. Za stěžejní pro bádání o různých aspektech středověkého apokalyptického myšlení lze označit jednu ze závěrečných částí monografie. Zde autorka vysvětluje princip, na základě něhož propojil Rupescissa dějiny